

DESET LET PO ALMA-ATI

Mednarodna konferenca o primarnem zdravstvenem varstvu, katere pokroviteljica sta bila Svetovna zdravstvena organizacija in UNICEF, je bila pred natanko desetimi leti v Alma-Ati v Sovjetski zvezi. Tam so sprejeli deklaracijo **Zdravje za vse do leta 2000**. In kaj se je dogajalo od ustanovitvenega sestanka v Alma-Ati pa do danes? Kaj smo dosegli? Kakšne so zgodbe o uspehih in neuspehih? Kako daleč smo z načrtom? Ali koncept načrta Zdravje za vse do leta 2000 še živi in je sestavni del zdravstvene politike in strategije? Se spričo novih problemov in okoliščin še razvija? Ali morebiti zahteva nove vire sredstev? Ali pa perspektiva nemara temni in so potrebne nove spodbude, nova zaveznitva in nove strategije?

Odgovor na obširno vprašanje o tem, kakšni so bili zapleti in kolikšen napredek je bil dosežen v okviru načrta Zdravje za vse do leta 2000 je neskončno zapleten. Vprašanje zajema socialne, ekonomske, ekološke, politične, biomedicinske in organizacijske vidike, ki veljajo za šest različnih celin, več kot 160 dežel in nešteto omik in družbenih ureditev.

Oglejmo si torej zapleteno področje in skušajmo odkriti najpomembnejše točke njegove topografije: probleme, ki so najtežje rešljivi in najpogostejši, ovire, ki so najtežje premagljive, in poti, ki obetajo največ uspeha.

Ključ za doseganje ciljev načrta Zdravje za vse do leta 2000 je ureditev **osnovnega zdravstvenega varstva**. Dodobra pa se moramo zavedati, kaj osnovno zdravstveno varstvo **je** in kaj **ni**:

- ni osnovna zdravstvena nega,
- ni le prvi stik z medicinsko ali zdravstveno službo,
- ni le dosegljivost zdravstvenih služb za vse prebivalce.

Osnovno zdravstveno varstvo

- skuša doseči vsakogar, še zlasti ljudi, ki so ga najbolj potrebni,
- skuša prodreti v družino in dom in ni omejeno le na zdravstvene ustanove,
- njegov namen je vzdrževanje stalnega stika s posameznikom in družino.

Osnovno zdravstveno varstvo je torej ključ za uspeh načrta Zdravje za vse do leta 2000. Pomembni so naslednji koncepti:

Zdravstvena služba mora zajeti vse prebivalce glede na njihove potrebe. To je poziv k enakosti. Nihče ne sme biti pozabljen, pa naj živi še tako bogu za hrbtnom in še tako revno. Če vsem ni mogoče ustreči, imajo prednost tisti, ki jo najbolj potrebujejo. To je pomen sintagme »za vse« v geslu Zdravje za vse do leta 2000.

Zdravstvena služba mora prosvetljevati, preprečevati bolezni, jih zdraviti in bolnike rehabilitirati. Naloga zdravstvene službe ni le zdravljenje, ampak tudi prosvetljevanje prebivalstva o zdravju in zdravem načinu življenja in poseganje v same korenine bolezni s preventivnimi ukrepi. Pomembna sta kajpak tudi zdravljenje in rehabilitacija.

Zdravstvena služba mora biti učinkovita, sprejemljiva za posamezne omike, materialno dostopna in izvedljiva. Neučinkovita zdravstvena služba je v posmeh celotnemu načrtu Zdravje za vse do leta 2000. Učinkovitost pa ne sme iti na račun sprejemljivosti za posamezno omiko – oboje je namreč tesno povezano. Zdrav-

stvena služba mora biti za družbo tudi materialno sprejemljiva; upoštevati je treba, da so viri zanjo večidel povsod omejeni.

V zdravstveno službo je treba vključiti skupnost in krepiti naslanjanje na lastne sile. Vloga skupnosti ni le v sprejemanju nalog, ki so jih zastavili in načrtovali nekje zunaj nje. Skupnost se mora dejavno vključiti v celoten proces opredeljevanja zdravstvenih problemov in potreb, razvijanja rešitev ter izpeljevanja in vrednotenja programov.

Skrb za zdravje mora biti povezana tudi z drugimi vidiki razvoja.

Pogoji za zdravje niso omejeni le na dejavnike, ki so neposredno povezani z zdravstveno službo in načini spopadanja z boleznimi niso zgolj zdravstvene narave. Opismenjevanje, odpravljanje nezaposlenosti, skrb za čisto vodo, izboljševanje razmer, prebujena ekološka zavest, gradnja cest in vodovodov, spodbujanje enakopravnosti žensk – vse to ima lahko zelo velik vpliv na zdravje.

Zdravje za vse – so to le pobožne sanje ali resničnost? Odgovori na to vprašanje so kaj različni, odvisni od tega, koga vprašamo, kaj smo pripravljene videti in kaj pričakujemo. V teh desetih letih sicer ni manjkalo praznih upov in lažnih obetov, precej več pa je bilo jasnih vizij in skrbno načrtovanega prizadevanja za napredek. Naš svet je prezapleten, da bi na takšna vprašanja lahko odgovarjali le z »da« ali »ne«. Takšnih preprostih posploševanj se tudi ne smemo oklepati.

Dandanes je jasno, da so koncepti in načela, ki so bili sprejeti leta 1978 v Alma-Ati, ponudili svetu etične smernice, politična vodila in tehnične direktive, ki so odtlej ključna vodila za zdravje in razvoj v vseh deželah sveta.

Prav presenetljivo je, kje vse so načrt Zdravje za vse do leta 2000 v celoti ali deloma sprejeli načrtovalci zdravstvene politike, zdravstvene organizacije, politiki, zdravstveno osebje, učitelji, časniki, učitelji, matere, šolarji. Presenetljivo je tudi, kako močno je vplival na politiko in programe v razvitih deželah, predvsem spričo začetnih pomisli nekaterih, da je načrt Zdravje za vse do leta 2000 pač namenjen le nerazvitim.

Manj presenetljiva, a zato nič manj razveseljiva pa je splošna sprejetost strategij načrta Zdravje za vse do leta 2000 v revnejših deželah, ki so ga uporabile pri oblikovanju svojih nacionalnih in regionalnih strategij. To pa je bil hkrati tudi ognjeni krst načrta.

Prizadevanj za uresničitev načrta Zdravje za vse do leta 2000 kajpak še zdaleč ni konec in jih tudi po letu 2000 ne bo. Nobena dežela ne more rešiti vseh svojih zdravstvenih problemov in povsod se kažejo novi in novi zapleti. Čeprav torej cilj načrta Zdravje za vse do leta 2000 ostaja nespremenljiv, se poti za njegovo uresničitev vseskozi spreminjajo. Na sredi poti med Alma-Ati in letom 2000 so naši cilji naslednji:

- določiti moramo ključne probleme, s katerimi se bomo spopadli pred prelomom stoletja,
- položiti moramo trdne temelje za primerne spremembe strategije, ki bo potrebna za nadaljevanje projekta Zdravje za vse do leta 2000 po letu 2000.

povzeto po World Health, avgust–september 1988

* Iz govora prof. Johna H. Bryanta na letošnji konferenci v Rigi, kjer so znova potrdili koncepte načrta Zdravje za vse do leta 2000 iz Alma-Ati.